

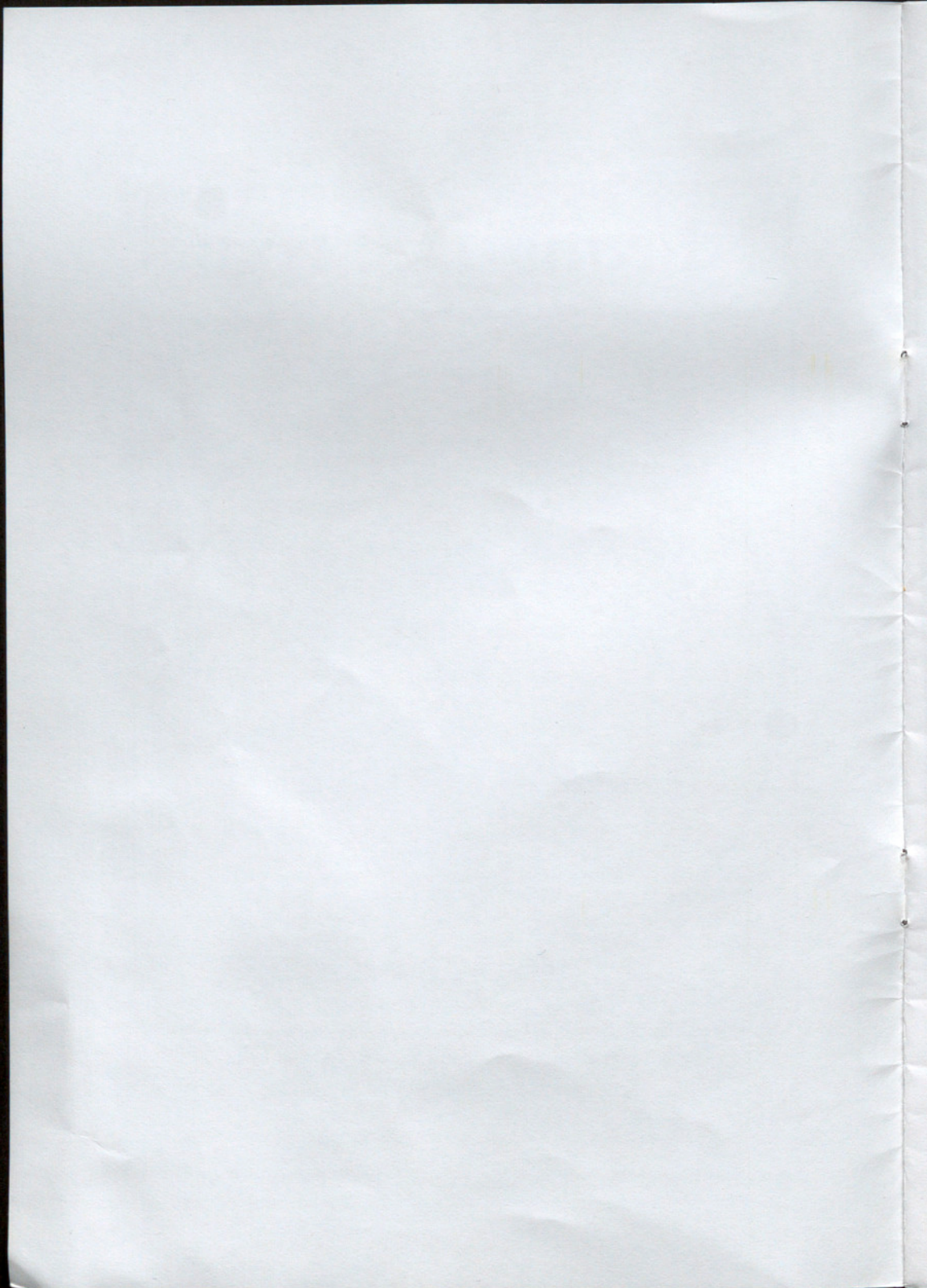
Girant a 78 rpm

Butlletí gratuït de l'Associació per a la Salvaguarda
del Patrimoni Enregistrat

Any 1 * Num. 2 * juny 2003

Presentació pública d'ASPE a Barcelona

El passat 6 de febrer es va presentar a la Sala de Llevant de la Biblioteca de Catalunya una nova entitat: l'Associació per a la Salvaguarda del Patrimoni Enregistrat (ASPE). Davant d'un públic unit sentimentalment al patrimoni musical, la directora de la Biblioteca de Catalunya, Sra. Vinyet Panyella, va destacar l'encert de crear l'ASPE tot ressaltant el tret de ser pioners en la conservació d'aquest tipus de patrimoni, un patrimoni encara no massa conegut ni reconegut, malauradament, a nivell popular.

A la taula presidencial també hi van assistir Josep Perramon (president d'ASPE), Jordi Romero (coordinador de programes de la Fundació Itaca), Josep Pons (dissertador sobre el món d'en Pep Marquès) i Joan Vilà (membre d'ASPE). La història i l'evolució dels discos de pedra va ser el tema de l'exposició del president d'ASPE qui va fer una crida pública per aconseguir el major nombre de persones i institucions interessades en recuperar, protegir i difondre el patrimoni sonor de casa nostra.

En el curs d'aquest acte també es va presentar el número 1 del butlletí *Girant a 78 rpm*, publicació gratuïta que, com pot comprovar, recull diversos articles referents al món musical d'àmbits tant diversos com la tècnica o les biografies de grans personalitats.

També va haver-hi temps per l'humor. La nota més humorística va anar a càrrec de Josep Pons mitjançant la dissertació còmica que va fer del "Món d'en Pep Marquès". El públic assistent va gaudir força amb les explicacions que Pons ofería abans de donar pas a l'audició amb enregistraments sonors en fonògraf i gramòfon (col·lecció Francesc Arellano). Els enregistraments acústics i els enregistraments elèctrics van ser els causants del viatge en el temps històric i sonor que les persones assistents vam realitzar tot escoltant fragments de *Marina* per Manuel Utor, el *Musclaire* amb cilindre dels anys 10 del segle XX de la col·lecció Albert Garriga, de *L'auca del senyor Esteve* per la Companyia d'en Josep Santpere de l'any 1917 de la col·lecció Josep Pons o de l'audició del primer enregistrament de la Santa Espina de la col·lecció Antoni Torrent.

Ben entrat ja el vespre, l'acte de presentació d'ASPE va cloure amb la música oferta pel grup Latjazz, del que forma part el membre de l'Associació, Enric Nart, mentre es brindava amb cava pel naixement de l'Associació per a la Salvaguarda del Patrimoni Enregistrat.

Benvinguts i benvingudes a l'estimació pel nostre patrimoni enregistrat!

Esther Molas, filòloga i periodista ©

GAIETÀ RENOM

A Gaietà Renom se'l recordarà com a aquell tenor de veu fàcil, amable, melodiosa i de dicció perfecta. Cantaire primer i solista després de l'Orfeó Català. Membre del Quartet Vocal Orpheus..... i, per a molts, successor per excel·lència del cèlebre tenor català Emili Vendrell (1893-1962). I motius no els en falten, ja que hi ha un marcat paral·lisme artístic entre ells. Tots dos es forjaren dins del mateix ambient de l'Orfeó Català, amb els mateixos mestres i varen interpretar les mateixes cançons, en èpoques molt properes. Tot i això, a Gaietà Renom li agradava matisar i es definia com un continuador

de l'estil del gran símbol que va ser Emili Vendrell.

Barceloní del districte de Ciutat Vella, Gaietà Renom Garcia va néixer el 3 d'octubre de 1913. Però la seva infantesa va transcórrer a la popular barriada de Gràcia, envoltat d'un cert ambient musical, ja que a la seva mare li agradava molt cantar i li feia il·lusió que el seu fill també ho fes. De petit ingressà a les Escoles Cristianes de La Salle. Amb 9 anys va començar la seva carrera musical de la mà de Mn. Ricard Penina, mestre de capella de l'escolania de Sant Felip Neri de Gràcia, esdevenint cantaire del cor de l'esmentada parròquia. Va ingressar a l'Orfeó Català i durant dos anys va estudiar solfeig i consolidar la seva formació amb una intensa preparació psicològica i musical de la mà del mestre Joan Salvat. Als 18 anys, forma part del cor de l'Orfeó sota la direcció del mestre Lluís Millet (1891-1941), essent llavors l'Emili Vendrell solista dels Oratoris i d'interpretacions especials. Era el començament d'una esplèndida trajectòria dins de l'Orfeó, que va durar 53 anys.

Totes aquestes activitats musicals les compaginava amb els estudis primaris, la carrera de "Comerç" (comptabilitat, idiomes, mecanografia...), i més tard amb les tasques d'administratiu a l'Escorxador Municipal de Barcelona.

Les seves inquietuds li fan eixamplar el seu panorama artístic i l'any 1933 ingressa com a primer tenor al "Quartet Vocal Orpheus", al costat de Vicenç Mariano, baix, Agustí Dalet, baríton i Josep Monfort, segon tenor. Aquesta formació fundada el 1929 conreà tot tipus d'estils musicals a *cappella*. El seu repertori va des de temes clàssics d'alt nivell europeu, música religiosa, passant per cançons populars principalment catalanes amb importants incursions dins del món del Jazz i, fins i tot, de manera molt puntual, cançons publicitàries. En aquesta època i amb el Quartet sovint efectuava actuacions radiofòniques, tant a l'emissora degana -EAJ1 Ràdio Barcelona, en la que debutà l'any 1934 en els estudis del carrer de Casp-, com a l'emissora de les Rambles, EAJ15 Ràdio Associació de Catalunya.

Llavors, els Orpheus acudien sovint, als salons de moda de la Ciutat Comtal, tals com "El oro del Rhin" o la popular "Granja Royal" del carrer Pelai, que feien

sessions de cafè-concert. Fou precisament en aquest darrer local i en el seu "Salón Doré" on, l'any 1935, Gaietà Renom conegué al famós compositor i violinista Eduard Toldrà (1895-1962), que actuava a la primera part del programa amb el seu Quartet de corda alternant després amb interpretacions del Quartet Vocal Orpheus.

Els esdeveniments de la guerra civil estroncaren la seva trajectòria, tant pel que fa al Quartet com a l'Orfeó Català. No obstant, quan les condicions ho permetien acudien als assajos de l'Orfeó al soterrani del Palau de la Música per protegir-se dels freqüents bombardejos.

Acabat el conflicte armat, les aigües tornen poc a poc als seus marges. En el pla personal, reprèn les tasques d'administratiu i el 1940 contrau matrimoni amb una jove del barri que es diu Carme Vallbona. En el terreny artístic, inicia les seves actuacions amb el Quartet. Però amb l'Orfeó Català, els primers anys de la postguerra són de treball anònim i molt difícils. Sabia molt de greu haver de limitar-se a assajar, perquè no els estava permès actuar en públic. Aquesta lamentable situació es perllongaria fins la tardor de 1945 quan se'ls va autoritzar a reprendre les activitats normals.

Forçat per les circumstàncies, la seva tasca amb el Quartet Vocal Orpheus, s'encamina més aviat vers interpretacions de la música de ball dominant aquells anys: vals, pas-doble, foxtrot, etc. Així, en l'àmbit discogràfic el 1940 podem trobar les seves primeres gravacions en discos de 78 r. p. m., per descomptat dins de l'esmentat gènere amb la renombrada orquestra Martín de la Rosa i també amb les més famoses de l'època, com les d'Andrés Moltó, Bizarros, Raúl Abril (1911-1969), Fachendas i d'altres. Amb aquest estil de ritmes, és destacable la participació del Quartet en diverses pel·lícules, tals com, "El difunto es un vivo" (1941), "Un marido a precio fijo" (1941), "Un marido barato" (1941), "El capitán tormentoso" (1942), "El profesor memorión", "Buscando estrellas" i "Garbancito de la Mancha" (1945), primera pel·lícula espanyola de dibuixos animats i primera gravació com a vocalista de Gaietà Renom, amb la cançó en castellà, "Vals y marcha de la espada". També cal destacar la seva intervenció a la pel·lícula "El tambor del Bruch" (1948). Els anys quaranta són, per al Quartet, la seva època daurada del Jazz, amb aquelles sessions matinals dels diumenges al matí al Cinema Coliseum i al Teatre Tívoli, presentades pel locutor de Ràdio Barcelona, Gerardo Esteban, on alternaven les millors orquestres del moment, essent assídues la Gran Casino, Plantación, Ramon Evaristo, Lluís Rovira, Demon.

La seva consagració com a solista esdevingué l'any 1947 quan l'abans esmentat Eduard Toldrà l'escollí per interpretar en el Gran Teatre del Liceu l'òpera còmica *El giravolt de maig*, al costat de cantants de la talla de la soprano Mercè Plantada (1892-1976), la mezzosoprano Concepció Callao (1895-1959) i el baix Luis Corbella (1906-1956). Aquest esdeveniment li obrí les portes per intervenir com a solista a gran part d'interpretacions d'òpera de cambra i Oratoris que es realitzaven a Barcelona.

Reprement la seva trajectòria discogràfica, és obligat esmentar la seva primera gravació en català que data de l'any 1946 amb el Quartet i els temes "Ball de rams" i

"Fem l'arròs". El primer d'ells fou un clamorós èxit, d'obligada interpretació als envelats de les Festes Majors i encara es recorda als nostres dies. Però, el seu esclat popular es va produir l'any 1950 quan va gravar acompanyat d'orquestra, la sardana "És la Moreneta", en aquella època tot un símbol de catalanitat. Era l'inici d'una carrera imparable de més de cent cançons catalanes i sardanes de Toldrà, Morera, Mestres amb lletres de Segarra, Verdaguer o Maragall.

Dins del gènere de música popular, la Sarsuela no era pas la seva especialitat i només efectuava aïllades interpretacions, quasi sempre de caràcter benèfic. Però al 1958, en posar-se malalt el renombrat tenor Jeroni Vilardell, fou requerit per gravar pel segell REGAL *La Dolorosa, Los de Aragón, Molinos de viento i La reina mora*. De totes maneres, la seva fita a més alt nivell l'aconseguí el mateix any amb el paper d'evangelista en la gravació en català i amb l'Orfeó Català de *La passió segons Sant Mateu* de J. S. Bach, amb motiu del cinquantenari del Palau de la Música Catalana.

Les seves intervencions com a solista no es limitaren a nivell local. En dues ocasions va viatjar a París. La primera ocasió amb l'Orfeó Català interpretant *Missa en si menor* de Bach, i la segona amb Eduard Toldrà per gravar per a la Radiodifusió francesa *el Retablo de Maese Pedro*, de Falla.

Gaietà Renom fou des del començament la veu catalana de la ràdio, però una de les més celebrades actuacions dins d'aquest mitjà fou l'any 1955 en el programa "Danzas y canciones de Catalunya" que emitia Ràdio Barcelona, assolint gran difusió, fins i tot, aconseguint aquell mateix any a nivell nacional el premi ONDAS al millor programa de cançons regionals. També com a curiositat dins del món de la ràdio, recordarem aquella interpretació que el Quartet feia en un disc publicitari anunciant la molt coneguda, "Sastrería Casaramona, la mejor de Barcelona".

Encara, a finals dels anys 50 i durant els 60, podem trobar a Gaietà i al Quartet Vocal Orpheus de la mà de l'empresari i rapsode Ricardo Ardévol, actuant a les Festes Majors de diverses localitats de Catalunya, participant a les misses i als concerts populars.

Malgrat tot aquest important i ampli bagatge musical, ell mai es considerà com un artista professional. Argumentava, no tenir representant i que quan actuava o gravava discos rebia el prèviament estipulat, que només era un complement, a la seva labor d'administratiu que va desenvolupar fins la jubilació.

Com a reconeixement a la seva tasca i als seus mèrits artístics, la Generalitat de Catalunya li va concedir als 78 anys la preuada Creu de Sant Jordi, i fou anomenat fill predilecte de la Ciutat de Barcelona.

Gaietà Renom, morí a Barcelona el 30 de novembre de 1997, a l'edat de 84 anys.

Recentment s'ha editat un disc en format de CD amb les seves primeres gravacions més populars cantades en català.

Discografia a 78 rpm de Gaietà Renom com a solista

<u>Segell</u>	<u>Nº catàleg</u>	<u>Títol / Ritme</u>	<u>Pel·lícula</u>	<u>Any</u>
LVA	GY 627	Vals y marcha de la espada. (de <i>Garbancito de la Mancha</i>)		1945
COL	R 14862	És la moreneta. Sardana		1950
COL	R 14862	Sóc de la Barceloneta. Sardana		1950
OD	184734	Una vegada era un rei. Conte-Sardana		1950
COL	R 18412	A la plaça hi ha sardanes. Sardana		1953
COL	R 18412	Ets tu la meva vida. Sardana		1953
RE	C 10264	La sardana de la rosa. Sardana		1954
RE	C 10264	Adéu clavell morenet. Cançó		1954
RE	C 10265	A la nit de Sant Joan. Sardana		1954
RE	C 10265	La vall de Núria. Sardana		1954
RE	C 10266	La cardina ancara salta. Sardana		1954
RE	C 10266	Pescadors bons catalans. Sardana		1954

Discografia a 78 rpm de Gaietà Renom amb el Quartet Vocal Orpheus

<u>Segell</u>	<u>Nº catàleg</u>	<u>Títol / Ritme</u>	<u>Pel·lícula / Espectacle</u>	<u>Any</u>
LVA	GY 299	Flores macarenas. Pas-doble		1940
LVA	GY 299	Vieja Guitarra. Pas-doble		1940
LVA	GY 311	Triunfo de la moda. Fox		1940
OD	203807	Bajo el sol. Fox		1941
OD	203808	Ferry boat serenade. Fox polca		1941
OD	203812	Fifi. Foxtrot		1941
LVA	GY 404	Fiesta en el corazón. Foxtrot		1941
LVA	GY 404	Camelón. Fox (de <i>El profesor memorión</i>)		1941
RE	C 8540	Pupudipú. Foxtrot (de <i>El difunto es un vivo</i>)		1941
RE	C 8557	Tipolino. Foxtrot (de <i>Un marido a precio fijo</i>)		1942
LVA	GY 506	Tu verás. Marxa		1942
OD	203894	La polca del candil. Polca		1943
OD	203894	Hay que reír. Marxa		1943
OD	203910	Señora. Foxtrot (de <i>Un enredo de familia</i>)		1943
OD	204028	Cuando bailan los abuelos. Polca-fox		1944
LVA	GY 599	El dimoni escuat. Cançó nadalenca		1944
LVA	GY 599	El rabadá. Cançó nadalenca		1944
LVA	AA 222	Las hijas de Elena. Foxtrot		1944
LVA	GY 604	El tilo - Invierno		1945
LVA	GY 604	La retreta		1945
LVA	GY 628	Canción y danza de los cipreses. Fox (de <i>Garbancito de la Mancha</i>)		1945
LVA	GY 629	Los Gusanitos. Foxtrot (de <i>Garbancito de la Mancha</i>)		1945
LVA	GY 629	Polca del pim, pam, pum. Polca		1945
LVA	AA 262	Vals de las velas. Vals (de <i>El puente de Waterloo</i>)		1945
LVA	GY 656	Fem l'arròs. Cançó d'anar a fora		1946
LVA	GY 656	Ball de rams. Vals		1946
OD	184585	México. Bolero (de <i>Los tres caballeros</i>)		1946
OD	204104	Yokohama. Fox		1946
OD	204208	Coco loco. Fox (de <i>Música para ti</i>)		1947
OD	204302	Catalunya meva. Sardana		1948
OD	204302	Dança de Casteltersol. Dança		1948
LVA	GY 737	Luces de Viena. Marxa (de <i>Luces de Viena</i>)		1948
OD	204374	Llevantina. Sardana		1949

OD	204374	Per tu ploro. Sardana	1949
Querol	PQB 1106	Se imponen en Bama. los trajes Casarramona Publicitat	195?
Querol	PQB 1165	La famosa sastrería Casarramona Publicitat	195?

Notas: El Cuartet Vocal Orpheus, te enregistrat a l'any 1931 el disc Polydor 220123, amb: Magali / Marxa dels moliners, sense Gaietà Renom.

LVA = La voz de su amo

COL = Columbia

OD = Odeón

RE = Regal

Josep Perramón i Baqué ©

Recordant els discos dels "Balls de gramola" en la Cabrera de la postguerra.

Un cop acabada la Guerra Civil (1936-39), a Cabrera es tornaren a reprendre els balls de gramola que tenien lloc, generalment, després de la sessió de cinema dels diumenges. Durant la guerra es trencaren o desaparegueren bona part dels discos de l'etapa posterior. S'en van recuperar alguns, entre els quals hi havia el que contenia la masurca- dansa nacional polonesa de ritme terciari- "Niña hechizera", el pasdoble "¡Pobre Espartero!" de l'orquestra Demon's Jazz, el vals-jota "¡Viva la Pepa!", i el pasdoble "Una mujer madrileña" de la revista "Me llaman la presumida", estrenada el 1935.

Aviat arribaren els primers èxits de la postguerra: "La chaparrita" i "Yo te daré café" (1939); el vals crioll "Salud, dinero y amor" i el tango "Camillero" (1940), interpretats per la vocalista xilena Inesita Peña, amb l'acompanyament de l'orquestra Martín de la Rosa; el "Lambeth Walk" del 1939, conegut popularment com "el ball de moda", que pertanyia a la banda sonora de la pel·lícula d'Ida Lupino "Mí chica y yo"; el tema "Sucedió en Kaloha" (It happened in Kaloha, 1942), de la pel·lícula de Diana Durbin It's a date (no estrenada al nostre país), que presentaren Rafael Medina i la seva orquestra i, finalment, "El Tiroliroliro" (1941), una melodia popular de la comarca portuguesa de Tras-os-Montes cantada en portuguès per Bonet de San Pedro amb l'orquestra Gran Casino. Curiosament, les dues primeres cançons gravades per Bonet de San Pedro aquell 1941 ho foren en portuguès ("El Tiroliroliro") i en anglès ("Cuando las golondrinas vuelven a Capristano").

Durant les festes de Carnestoltes s'assajava l'entrada de la cèl·lebre Comparsa, sota la direcció del Sr. Jaume Roldós, en funcions de coreògraf. El disc que sonava

per aquest assaig de l'entrada era el pasdoble "Rosa del Rio", interpretat per l'orquestra Alexander de París. El vals de l'opereta "La princesa de las Czardas", a l'altra cara del disc, s'utilitzava per l'assaig del vals d'entrada. La gravació és del 1936.

En els balls de màscares del dilluns i dimarts de Carnestoltes, coneguts com a "balls de carotes", es posaven amb freqüència els discos amb els títols terrorífics com "Raska-Yú" (1943) de Bonet de San Pedro y los Siete de Palma: "Nosferatu", de José Puertas i el seu sextet: o "El fantasma del castillo" (1945), interpretat per l'orquestra Gran Casino y Trio Vocal.

Del 1946 data l'adquisició del primer disc del mercat cantat en català. Era de nova composició, perquè fins aleshores només s'autoritzaven les reedicions de gravacions d'abans de la guerra civil, moltes d'elles a càrrec d'Emili Vendrell. En aquest primer disc es podien escoltar els números "Ball de Rams", un vals de Josep Casas Augé, i "Fem l'arròs" (cançó d'anar a fora), cançó excursionista de C. Mapel, pseudònim d'Augusto Algeró, ambdues interpretades per per l'Orquestra Demón amb el quartet vocal Orpheus. Cal assenyalar que en aquest quartet aleshores hi cantava el que després fou famós intèrpret solista Gaietà Renom.

No puc citar tots els títols dels que es disposava pel "ball de gramola" en la dècada dels quaranta, però si fer un llistat d'alguns dels discs que sonaven més:

"Bajo el cielo de Palma" (1943), interpretada per Bonet de San Pedro y Los Siete de Palma.

"Estrellita mia" (1943), de la pel·lícula "El Astro del Tango", per Rafael Medina y su Orquesta.

"Tim, Tom y Jim" (In't ya coming out to nite, 1943), per Josita Tenor.

"Texas" (Deep in the heart of Texas, 1943), per l'orquestra Martín de la Rosa con su Trio Vocal.

"Si yo tocara bien la concertina" (If I could only play a concertina, 1943), per Albalat y su Ritmo con trio vocal Hermanas Rusell.

"En forma" (In the mood, 1944), de la pel·lícula "Tú serás mi marido", per l'orquestra Joe Loos.

"Serenata veneciana" (1944), per l'orquestra Gran Casino, amb el vocalista Juan Torres.

"Tomemos otra taza de café" (Let's have another cup o'coffee, 1944), per l'orquestra Glenn Miller.

"Recuérdame" (1945) de la revista "Viena es así", per Antoñita Russell amb l'orquesatra simfònica Club Trébol.

"Mi casita de papel" (1945), per Antoñita Russell, amb l'orquestra Club Trébol.

"Tibidabo" (1947) per Pepe Denis y su Conjunto.

"Melodía sentimental" (sentimental journey, 1947), de la pel·lícula "Conflicto sentimental", per Antonio Machin y su conjunto.

"Amada mia" (1948) de la pel·lícula "Gilda", per Pepe Denis y su conjunto.

"Campanitas de la aldea" (1949), de la pel·lícula "Paz", i "Mirando al mar", per Jorge Sepúlveda y su Orquesta.

"Coimba" (1949), per Bonet de San Pedro y los de Palma.

"La burrita" (1949), per Jorge Negrete, amb el Mariachi Vargas de Tecalitlán.

"Lágrimas de novia" (1953), per Juanito Segarra y su Orquesta.

"Mi cafetal" (1954), per A. Franco y los G5.

"Un poco más de tu amor" (I had to kiss you, 1955), per Carlos Ramírez, amb l'orquestra dels estudis M.G.M.

"Siempre en mi corazón" (Always in my heart) de la pel·lícula del mateix títol, per Raúl Abril y su orquesta.

Un curiós disc que també ballàvem es titulava "¡Alto al Swing!", tret de la pel·lícula "El obstáculo". Aquest ball era considerat una novetat perquè les parelles havien de parar en sec i quedar-se com estàtues cada vegada – unes cinc – que el vocalista, en Raúl Abril anunciava "¡Alto el Swing!". Una de les estrofes deia així:

*"Y en su instante emocionante
quietos todos hasta el fin
sorprendidos en sus poses
al sonar ¡Alto el Swing!"*

Recordo que abans de començar la sessió de cinema i en els entreactes, es disposava d'un bon catàleg de música clàssica i sardanes amb títols com l'"Intermedio de La Leyenda del Beso", per l'orquestra del Gran Teatre del Liceu, dirigida pel Mestre Capdevila (1930), o les sardanes interpretades per la Cobla Barcelona "Visca l'alegria" (1941) de Josep Serra, "Bona Festa" (1945) de Josep Vicens Juli (Xaxu), i "El sereno" (1945) del famós tenor de la Cobla Barcelona, Josep Coll.

I no voldria acabar sense esmentar les primeres estrofes d'un vals que s'acostumava a posar com a fi de la sessió de ball. Era cantat per Raúl Roqueta i Rina Celi amb l'acompanyament de l'orquestra Ramón Evaristo. Es deia "El tabaco y la mujer" (1944):

*"A la mujer y al tabaco se los puede comparar
que una y otro son iguales y en distinta cualidad
y hasta los mismos colores suelen iguales tener
los hay "rubio" y morenas en el tabaco y la mujer.
Fumar, placer que en la vida no tiene rival.
Amor, mujer un placer con pasión igual."*

Josep Pons i Vinyals.©

Parlant amb Margarida Estanyol, directora de la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya.

Què és la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya?

La Fonoteca va ser inaugurada el maig del 1964 (aviat farà, doncs, 40 anys) en unes dependències de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, que aleshores també actuava de biblioteca pública i provincial. La primera llei de biblioteques promulgada per Generalitat de Catalunya en l'etapa democràtica establia la creació de la Fonoteca Nacional de Catalunya, que depengué del Servei de Biblioteques del Departament de Cultura fins l'entrada en vigor de la nova llei del sistema bibliotecari català, l'any 1993. A partir d'aleshores, és una de les quatre unitats documentals de la Biblioteca de Catalunya, concretament la que adquireix, cataloga, conserva i difon la producció sonora i audiovisual catalana, a més d'aquella d'interès universal que és considerada imprescindible en un centre de suport a la investigació.

Quina és la funció principal de la Fonoteca?

Adquirir, conservar i posar a disposició dels estudiosos aquells documents sonors i audiovisuals que adquireix. Les adquisicions es produeixen per diverses vies, la principal de les quals (pel nombre de documents ingressats) és el Dipòsit Legal. Potser valdria la pena comentar breument que aquest dipòsit és d'obligat compliment per als productors de qualsevol document. Els productors de documents sonors i audiovisuals n'han de lliurar 3 exemplars a l'Estat, que a Catalunya es reparteixen de la següent manera: 1 còpia es destina a la Biblioteca Nacional Española, una altra còpia queda a la Biblioteca de Catalunya, i la tercera es conserva a la biblioteca pública de la província on s'ha produït el document (l'exemplar de la futura Biblioteca Pública de Barcelona el gestiona, provisionalment, el Servei de Biblioteques del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya). Les compres segueixen una política de complementarietat del fons d'interès català i universal necessari per a formar una col·lecció útil a l'estudi i a la investigació. En darrer lloc, però no el menys important, hi ha la via de les donacions. Parlar de les donacions requeriria molta estona, perquè és una de les fonts que ens aporta documents més interessants, ja que —normalment— es tracta de donacions de discos de 78 rpm, un suport que mai no va ingressar per Dipòsit Legal a la Fonoteca. Hi ha també una cessió en dipòsit d'una gran importància quantitativa i qualitativa, com és el fons de l'*Archimag* (programes, radioteatres i talls de veu) i la *Discoteca* de Ràdio Barcelona, l'emissora degana de l'estat espanyol creada el 1924.

Al marge del tipus de via mitjançant la qual adquireix els documents, el fet diferenciador de la Biblioteca de Catalunya respecte d'altres biblioteques del sistema català és el seu caràcter patrimonial. Aquesta característica l'obliga a destinar una part important del seu pressupost a tasques de conservació i preservació, tasques que hauran de garantir l'accessibilitat als documents que custodia a través del temps, més enllà de l'ús immediat que se'ls pot donar.

Què s'hi pot trobar i com s'hi pot accedir?

A la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya s'hi poden trobar documents sonors i audiovisuals de mots formats, des dels més antics cilindres de cera fins als més actuals DVD. Cal advertir que principalment es tracta de documents destinats a la comercialització, tot i que hi ha col·leccions importants formades per documents sonors no editats, com són les que ja he citat de l'*Archimag* de Ràdio Barcelona, o els cilindres de cera de la col·lecció Regordosa-Turull. Mitjançant contractes específics, s'han incorporat documents inèdits d'intèrprets com Marcos Redondo, Conxita Badia o Anna Ricci.

Parlar de l'accés ens obliga a exposar breument el caràcter de biblioteca nacional que té la Biblioteca de Catalunya. En tot sistema bibliotecari hi ha creada una estructura que ha de permetre a totes les franges de població accedir a la cultura impresa, gràfica, hemerogràfica, sonora i audiovisual. En l'àmbit de Catalunya hi ha una mancança evident, però, pel què fa a l'accés a suports sonors i a audiovisuals. Tot i que la majoria de biblioteques públiques disposen d'un fons sonor i de vídeos per al préstec, és cert que la inexistència d'una biblioteca pública i provincial a Barcelona limita molt l'accés de l'usuari que, per diverses raons, no pot accedir als fons d'una biblioteca de caràcter nacional. L'accés a l'edifici és per a ciutadans i investigadors majors de 18 anys. No cal carnet per a entrar-hi, però sí per a ser-ne un usuari habitual. En aquest darrer cas, només caldrà que justifiquem el motiu de la vostra cerca, que aporteui la documentació necessària i aboneu el preu establert. La Fonoteca és dins la Biblioteca de Catalunya, al carrer de l'Hospital número 56, entrant pel pati de l'Antic Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau. Podeu trobar-ne més informació a la pàgina <http://www.gencat.es/bc>.

Es pot escoltar tot el que guardeu?

Malauradament, no. Un dels problemes greus amb què ens trobem els arxius sonors i audiovisuals és la conservació paral·lela dels aparells que reproduïen els documents. D'altra banda, hi ha formats els reproductors dels quals mai no es varen adquirir (cas dels cartutx de 8 pistes, o dels Vídeo2000), i ara és difícil trobar-los al mercat. D'altres formats considerats com a "reserva" (prioritaris en la preservació, com els discos de 78 rpm o les bobines sonores) se'n serveixen còpies d'accés en suports digitals alternatius.

En aquest sentit, tan important és la cooperació entre les institucions responsables de la conservació del patrimoni (documental, industrial, cultural en general) com la que es pot establir amb els ciutadans que tenen part d'aquest patrimoni a les seves mans. La Fonoteca ha trobat en l'ASPE una via de cooperació en aquesta direcció, tot i que probablement estem d'acord en què falta molt camí per fer per a conscienciar-nos de la importància de la preservació i conservació del patrimoni sonor, en aquest cas.

Quin interès pot tenir la Fonoteca per a un col·leccionista?

Tot depèn de l'interès particular del col·leccionista, però –en general– ens trobem que les persones interessades en col·leccionar discos ho fan bé en funció del suport (discos antics,

principalment els anteriors a l'arribada del vinil) o bé del contingut (gèneres musicals diversos, humor, infantils...).

El que la Fonoteca pretén oferir, però, va més enllà de la consulta exclusiva del suport. Per això sempre ha intentat aportar bibliografia, catàlegs i discografies que complementin l'estudi del propi document. Val a dir que, en aquesta tasca, les diverses informacions facilitades pels usuaris de la Fonoteca que també són col·leccionistes, ha estat sempre molt valuosa.

Fins ara no hem parlat de serveis, però el que més s'utilitza a la Fonoteca és el servei de còpia. Es poden copiar documents que ja no estan disponibles al mercat, descatalogats, o —parcialment— aquells que són a la venda però que l'usuari no necessita sencers. La còpia es fa amb fidelitat a l'estat del document de què disposem. Això vol dir que la còpia tindrà una qualitat idèntica a la de l'original, tot i que en suport digital.

Existeix cooperació amb altres centres similars a la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya?

Sí, naturalment. La Fonoteca col·labora habitualment amb altres grans centres bibliotecaris com la Biblioteca Nacional Espanyola, però, a més, ha establert contactes amb altres arxius sonors com el que fou de la Fundació Jaume Font (actualment a l'Arxiu d'Imatge i So de l'Arxiu Nacional de Catalunya), la Fonoteca de Música Tradicional, l'Arxiu de la Casa de l'Ardiaca o la mateixa biblioteca de la Universitat de Barcelona. També hem cooperat amb centres com l'Institut del Teatre o l'Escola Superior de Música de Catalunya per facilitar-los l'adquisició de material sonor. Regularment, a més, la Fonoteca té contactes amb els centres que formen professionals bibliotecaris perquè aquells que estiguin interessats en el tipus de documents que conservem, hi puguin fer les pràctiques per a conèixer-los millor.

Quin lligam us uneix amb l'ASPE?

La Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya és membre de l'ASPE des dels seus inicis, i l'associació es va presentar en la nostra institució el febrer d'enguany. Tal i com s'ha apuntat abans, la relació que s'espera entre membres de l'ASPE és la de fer conèixer l'existència i la vàlua del nostre patrimoni sonor i salvaguardar-lo per tal que sigui conegut i respectat.

La Fonoteca, a més de membre de l'ASPE, també ho és de l'Asociación Española de Documentación Musical, de la International Association of Sound and Audiovisual Archives i de l'Association for Recorded Sound Collections.

Margarida Estanyol ©

Directora de la Fonoteca de la Biblioteca de Catalunya

La reproducció actual dels discs de 78 rpm

Diafragma d'un gramòfon

Contràriament al que es creu, els discs de 78 rpm no han de ésser reproduïts amb els vell fonògrafs si es vol conservar-los en bon estat. Encara que sembli la solució més lògica, és precisament aquella que deteriora més l'estat del discs i els fa poc a poc irrecuperables.

Els antics diafragmes, que pesen al voltant de 100 grams, i la grossària de les agulles d'acer són els culpables que molts d'aquests tresors siguin avui a penes audibles. Hem de pensar que els discs no estaven pensats per durar eternament, encara que ens agradaria que així fos. Sembla doncs que si els volem conservar en un estat mínimament decent, estem condemnats a tenir-los amagats a les seves fundes i no fer-los sonar mai més.

Davant d'aquest dilema, els entesos proposen com alternativa de fer servir un giradisc amb una càp-

sula moderna de pes reduït i evitar d'aquesta manera el seu deteriorament.

Així, entre els giradiscs donen com a vàlida la solució d'adquirir el Dual 219 o un dels vells Lenco, amb velocitats regulables entre els 60 i els 100 rpm. També ha d'ésser regulable el pes del braç a fi d'ajustar-lo a la velocitat de rotació. La casa Thorens també proposa alguns models acceptables, però que no tenen regulació de velocitat.

La firma *Naucks* distribueix la gamma de giradiscs nomenada "Esoteric Sound", pensada per tots aquests problemes, encara que el preu és un xic car.

Pel que fa a les càpsules es decanten per la Shure SC35C o M78S, o també la Stanton 500 MK II amb agulles de 78 rpm i amb un pes del braç que rondi els 5 grams, com hem dit abans. Totes elles ha d'ésser monofòniques, per tal d'evitar la duplicació de sorolls que es produiria en cas d'una falsa estereofonia.

Hom s'ha de proveir d'agulles intercanviables de diverses mides de gruix, aproximadament segons el següent detall:

Discs acústics d'abans de 1920: 0.0040" (100 micres)

Discs entre 1920 i 1939: 0.0035" (90 micres)

Discs posteriors a 1939: 0.0028" (71 micres)
Discs microsols monofònics: 00001" (25 micres)

Hi ha empreses especialitzades en la confecció d'agulles de totes les mides. L'anglesa "Expert Stylus Company" té una varietat molt interessant per a cada una de les grossàries dels solcs, segons les èpoques.

Els discs de lectura vertical -com per exemple els "Pathé" de safir- necessiten un tipus de càpsula i d'agulla especial per a la seva lectura, que encara que no és impossible, fa que hagin d'ésser canviats i utilitzats concretament per aquests.

Un cop ens hem proveït d'un bon aparell de lectura, és necessari un amplificador també adequat a les circumstàncies especial d'aquests enregistraments. El problema afegit és que els amplificadors moderns, amb la corba de resposta RIAA que va molt bé per a l'alta fidelitat, són molt llunyans de servir per als vells discs de 78 rpm.

Una de les solucions més pràctiques és utilitzar un equalitzador de bandes, i adaptar diverses respostes segons siguin gravacions acústiques o elèctriques, i encara dintre d'aquestes segons els països i les èpoques.

El resultat final pot ésser poc engrescador, ja que si és veritat que eliminarem molts sorolls de fons, si l'estat del disc no és òptim -i això passa poques vegades- encara ens semblarà que no sonen prou bé, perquè ens faltará eliminar tots els "clics" i "clacs" que encara hi sentirem.

Aleshores hi entra la reconstrucció del enregistrament amb diversos programes digitals, però això ja es un altre historia.

Joan Vilà i Miró ©

Iconografia dels 78 rpm

Reproducció d'una vella etiqueta de la Casa Fadas (filial de Odeon) que va tenir una curta existència com a marca.

En propers números d'aquest butlletí, el nostre consoci Antoni Torrent ens parlarà de l'història del disc de 78 rpm a través de les seves etiquetes.

